

De toekomst van de pastorie

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** Wikimedia, Ooms Bouw & Ontwikkeling

De regelingen rond de pastorie voor predikanten stammen uit een meer eenduidige situatie, zo lijkt het. Ze zijn geënt op de situatie van een *pastor loci*, die binnen een afgebakende gemeenschap, ontzorgd ten aanzien van werkruimte en woonruimte (voor zichzelf en gezin), haar of zijn werk kan doen.

Ondertussen zijn er al een langere tijd ontwikkelingen gaande, die dit 'klassieke' beeld divers maken. Er ontstaan kerkelijke gemeenten met een specifiek profiel die een streekfunctie vervullen. Er ontstaan kerkelijke (wijk)gemeenten, die te klein zijn om dit 'complete plaatje' nog te kunnen dragen. Daaraan gekoppeld zijn er meer en meer deeltijdverbintenissen voor predikanten. Inmiddels woont ongeveer 40% van de gemeentepredikanten niet meer in een pastorie van de kerk. Het idee '*one size fits all*' werkt als maar minder, omdat er steeds minder sprake is van een 'standaard' predikantsgezin. Er treedt een afname op van kostwinnershuishoudens, ook in predikantsgezinnen. Het bezit van een eigen woning lijkt haast een *conditio sine qua non* te zijn geworden in ons land om via vermogensopbouw ook na emeritering toegang te behouden tot gewenst woongenot. Meer en meer ontstaan er andere opvattingen over de wenselijkheid van 'pastorale praktijk aan huis' (zowel bij predikanten als bij pastoranten). Van de ongeveer 900 pastorieën die in functie zijn, zal nog een aanzienlijk deel verduurzaamd moeten worden, om op termijn te kunnen voldoen aan het criterium 'maatschappelijk passend'.

Hoe duiden wij deze ontwikkelingen en welke invloed zouden ze moeten hebben op de regelgeving en de voorgeschreven arrangementen rond dit punt in onze kerk? De VKB organiseerde in samenwerking met de BNP een expertmeeting over dit onderwerp in Dubbeldam, in het najaar van 2021. Hieronder vindt u een samenvatting van de VKB-rapportage. Het gehele document kunt u vinden op de website van de VKB.

Diversiteit in wonen

Wat breed geconstateerd werd, is dat er rond de wensen en werkelijkheden met betrekking tot woon- en werkruimte van predikanten een heel divers beeld bestaat. Je kunt spreken van een veelstromenland, ondanks de uniform lijkende regelgeving.

Er zijn gemeenten waar het klassieke beeld actueel is, naar genoegen van gemeente en predikant. Maar meer en meer woont een predikant in andere plaats of wijk dan waar het kerkgebouw is gevestigd (mede vanwege stedelijke huizenprijzen bijvoorbeeld). Splitsing van woon- en werkruimte komt meer voor dan vroeger, waarbij ook aan de 'eis van nabijheid' lang niet altijd kan worden voldaan, zonder dat dit als probleem wordt ervaren. Sommige predikanten en hun gezinnen waarderen het 'bij de kerk' wonen. Anderen hechten meer aan privacy voor het gezin. Het beeld wordt onderschreven dat ook de gezinssamenstelling van predikanten divers is geworden. Dit wringt in voorbeelden, dat soms een pastorie voor een gezin met veel kinderen niet meer past (te klein) of omgekeerd een alleenstaande predikant in een kast van een woning ook niet past (te groot).

Ondertussen ervaren veel gemeenten (kerkrentmeesters) een discrepantie tussen de kosten en het vermogensbeslag dat met een pastorie gemoeid is, en de omvang van de verbintenis van een predikant.

Vroeger was een pastorie vaak direct naast het kerkgebouw gelegen

Diversiteit in predikantschap

Ondertussen wordt in de analyse rond de diversiteit in woon-arrangementen voor predikanten terecht de brug geslagen naar een diverser wordend beeld van het predikantschap zelf. Inderdaad bestaat het predikantschap als *pastor loci*, met een verbintenis van voldoende omvang, ontzorgd, wonend en werkend temidden van de 'kudde' nog steeds op vele plaatsen. En er is geen reden om aan te nemen dat dit snel massaal zal veranderen. Maar in de grootstedse gebieden en op het 'lege' platteland (kleine dorpen), mede afhankelijk van de mate van ontkerkelijking, zijn ook andere vormen van predikantschap aan het ontstaan. Daar zal het meer draaien om de termen 'bereikbaarheid' en 'beschikbaarheid' dan om 'geografische nabijheid'.

Mobiliteit

Een belangrijk onderwerp rond de pastorie is de mobiliteit van predikanten. Het op voorhand kunnen vertrouwen op geschikte woon- en werkruimte maakt de afweging om een beroep aan te nemen of naar een andere gemeente te gaan gemakkelijker. Een algemene regel dat alle gemeenten die een predikant beroepen geschikte woon- en werkruimte moeten bieden, zou op die manier positief zijn voor de mobiliteit.

Dit geldt uiteraard voor een 'geschikte' pastorie. Het moeten verhuizen naar een niet 'geschikte' pastorie (te klein/te groot) kan echter weer belemmerend werken. In ieder geval is in een flink deel van de kerk een passende pastorie een gewaardeerde voorziening, welke de predikant ontzorgt op het punt van huisvesting.

De vraag is welk gewicht de huisvesting nu feitelijk heeft in de uiteindelijke besluitvorming tot verandering van standplaats. Gememoreerd wordt dat daarop tegenwoordig ook vele andere zaken van invloed zijn, zoals werkende partner, schoolgaande kinderen, mogelijk mantelzorg, etcetera.

Vermogensopbouw

Hoewel veel predikanten het kunnen wonen in een geschikte pastorie van de kerk beschouwen als een gewaardeerde arbeidsvoorwaarde, zit er ook een kant aan die te vaak wordt veronachtzaamd. Namelijk dat men weliswaar een relatief gematigde woonbijdrage betaalt, maar dat dit wel een volledige betaling aan derden is. Dus er is niet zoals bij het bezit van een eigen woning sprake van aflossing of vermogensopbouw door waardevermeerdering van de woning.

Dat betekent dat predikanten zich wel moeten realiseren dat zij parallel aan het bewonen van een pastorie (als zij dat doen en niet een eigen woning bewonen) op de één of andere manier aan enige vermogensopbouw dienen te doen om tegen de tijd van emeritering een basis te hebben voor de mogelijke aankoop van een eigen woning, of huur van een vrije sector huurwoning.

Oplossingsrichtingen

Terecht werd de vraag gesteld toen het thema 'oplossingsrichtingen' werd aangesneden: oplossingen voor wie, voor wat en op welke termijn? Terecht, omdat het beeld dus divers is en dus ook de dilemma's waar gemeenten en dominees voor gesteld worden nogal uiteen lopen. Er is dus niet maar één 'oplossing'.

Een belangrijk dilemma is het volgende. In verschillende gemeenten wordt gezien hoezeer de kosten voor een pastorie (zowel in termen van geld als in termen van menskracht ter beheer) en het kapitaalbeslag dat er mee gemoeid is, onevenredig zwaar gaan wegen. Stoppen met het zelf (met vrijwilligers) moeten bijhouden van een pastorie en het geld vrijmaken ter continuering van het primaire proces is dan een aantrekkelijke optie. Dat het gebrek aan menskracht om zelf pastorieën goed te beheren, speelt, wordt breder gezien. Zou je dan niet het beheer van zulke gebouwen in een kerkrentmeesterlijk samenwerkingsverband kunnen onderbrengen? Of inderdaad ermee stoppen?

Oude pastorieën zijn vaak grote panden

Andere punten die naar voren kwamen: splits de werkruimte af van de woonruimte en laat de eis van geografische nabijheid vervallen. Definieer scherper dat onder werkruimte wordt verstaan: een ontvangstruimte om pastorale gesprekken te kunnen voeren met een enkel persoon of een kleine groep (echtpaar, doopouders, etcetera). Dit tegen de achtergrond van het feit dat bureauwerk als thuiswerken in de eigen woning meer en meer maatschappelijk gangbaar is geworden.

Elke gemeente wil graag de dominee kunnen aantrekken die men graag wil. Als men bereid en in staat is daartoe een geschikte pastorie (met daar of elders een aantrekkelijke werkruimte) aan te bieden, laat dit dan vooral de vrijheid van de gemeente zijn. Maar als men daartoe niet bereid of in staat is, laat men dan vooral op een andere manier aantrekkelijk (of geboden) zijn voor de predikant die 'begeerd' wordt. Waar dan uiteraard ook bij kan horen: allerlei soorten van medewerking in het vinden van een geschikt huis en het kunnen beschikken over een geschikte werkruimte. Inclusief medewerking op het financiële vlak (waar dat kan en nodig is). Belangrijk is vooral het matchen van verwachtingen over en weer.

Normering, hoe?

Aansluitend bij het punt van de onderlinge verwachtingen rond woon- en werkruimte voor de predikant, stuiten we op de rol van regelgeving. Immers suggereren regels ►

niet een bepaalde verwachting? Is nu juist een bepaalde normering niet rustgevend? Natuurlijk dienen er duidelijke arbeidsvoorwaarden te zijn en geldt ook in de kerk een rechtvaardigheidsprincipe. Maar dat zegt nog niks over de inhoud van die duidelijkheid. Normering kan ook kaderstellend zijn, in plaats van voorschrijvend. Het gaat vooral om het schetsen van mogelijkheden, waarmee plaatselijk in alle diversiteit creatief gewerkt kan worden, in plaats van het opleggen van verplichtingen.

Vanuit de kerkrentmeesters wordt er aangedrongen op meer flexibiliteit. Als het beeld zo divers is, dient er niet gewerkt te worden met één voorgeschreven mal, maar zullen gemeenten zelf naar bevind van zaken de huisvestingvraag van de bij hen werkzame medewerkers dienen op te lossen. Ook voor predikanten. Ze zijn zelf prima in staat om daar in termen van aantrekkelijkheid en gewenste mobiliteit optimale invulling aan te geven. Wel dient een gemeente kaderstellend geholpen te worden bij de vraag welke woning en werkruimte in het huidige tijdsgewricht geacht mogen worden voor de beroepsgroep 'predikant' maatschappelijk gangbaar te zijn.

Ook bijvoorbeeld een moderne twee-onder-een-kapwoning kan als pastorie dienen

Verduurzaming

Er is duidelijk sprake van consensus over een drietrapsrakket.

Ten eerste: van belang is om nu alle pastorieën die daarvoor in aanmerking komen via met name isolatie en apparatuur (onder andere zonnepanelen) zo snel mogelijk te brengen op ten minste milieulabel B. Dit had eigenlijk al moeten, maar moet nu uiterlijk over vijftien jaar overal zijn gerealiseerd. De vijftien jaar is niet gebaseerd op een ambitie, want die zou – zeker ook voor de kerk – veel hoger moeten liggen, maar op een verwachting. Namelijk dat ondanks alle ambities, ook van de overheid en bijvoorbeeld woningcorporaties, niet veel eerder dan rond 2035 een woning met ten minste milieulabel B algemeen maatschappelijk gangbaar zal zijn. Ook grote woningbezitters gaan meestal pas over tot grootschalige verduurzaming bij hun geplande groot onderhoud. Elke versnelling in een individuele situatie, dus ook ten aanzien van pastorieën, is echter van belang. Een periode van vijftien jaar is in die zin realistisch, dat gemeenten zich dienen te realiseren dat het over vijftien jaar echt overal gerealiseerd moet zijn (vanwege het criterium 'maatschappelijk gangbaar'). In vijftien jaar is er bijna altijd wel een mo-

ment van transitie (predikant die vertrekt), zodat zeker op dat moment tot realisatie overgegaan kan worden. De ambitie zou echter moeten zijn om het zo snel mogelijk aan te pakken, ook al wordt de pastorie op dit moment bewoond. Gedurende de periode van vijftien jaar zouden predikanten die in deze periode in een pastorie wonen (na verduurzaming) mee dienen te betalen aan de investering, en wel door een deel van de (berekende standaard) energiebesparing die deze in deze periode oplevert af te staan aan de gemeente in de vorm van 'servicekosten'.

Ten tweede: doe alle pastorieën die een zodanig grote investering vergen om milieulabel B te halen, dat het voor een kerkelijke gemeente niet verantwoord is die uitgaven te doen, als het kan van de hand. Vervang die door een alternatieve woning, die passend is en wel kan voldoen aan de duurzaamheidseis van ten minste milieulabel B.

Ten derde: pastorieën waarbij milieulabel B (technisch of financieel) niet of nauwelijks haalbaar is, maar toch niet verkocht kunnen worden (bijvoorbeeld omdat ze een ensemble vormen met het kerkgebouw) dienen zo ver als mogelijk en verantwoord in de aankomende vijftien jaar verduurzaamd te worden. Als ze als pastorie in gebruik blijven, dient de predikant vanaf die tijd een relevante suppletie te ontvangen ten behoeve van de energiekosten die met deze pastorie gemoeid zijn.

Aanbevelingen

(in willekeurige volgorde, door het bestuur van de VKB overgenomen)

1. Verduurzaming

Neem de aanbevelingen uit de bijlage 'Energie-arme pastorie' als uitgangspunt voor een voorstel aan het GOP (Georganiseerd Overleg Predikanten) ter realisering.

2. Onderzoek

Laat VKB en BNP in 2022 onderzoek doen bij hun respectievelijke achterbannen om kwalitatief en kwantitatief beter inzichtelijk te krijgen wat de denkbeelden en praktijken zijn rond de toekomst van de pastorie en het voorzien in woon- en werkruimte bij zowel predikanten als bij colleges van kerkrentmeesters.

3. Aanpassing regels

Doe een voorstel ter aanpassing van de regels rond woon- en werkruimte zodat deze meer in lijn zijn met de inmiddels gegroeide veelkleurige praktijk.

4. Voorlichting

Laat VKB, BNP en DO (Dienstenorganisatie) een rol spelen om samen met relevante partners voorlichting te geven over de mogelijkheden voor predikanten ten aanzien van vermogensvorming, hypotheek, kopen en huren van woningen, gedurende de actieve ambtsperiode als wel ten tijde van emeritering.

5. Samenwerking beheer

Onderzoek als VKB de mogelijkheden om tot samenwerkingsvormen of ontzorgingsarrangementen te komen voor het beheer van pastorieën.